

Υπόθεση C-252/22

**Σύνοψη της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως κατά το άρθρο 98,
παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου**

Ημερομηνία καταθέσεως:

8 Απριλίου 2022

Αιτούν δικαστήριο:

Curtea de Apel Târgu Mureș (Ρουμανία)

Ημερομηνία της αποφάσεως του αιτούντος δικαστηρίου:

16 Φεβρουαρίου 2022

Αναιρεσείουσα:

Societatea Civilă Profesională de Avocați AB & CD

Αναιρεσίβλητοι:

Consiliul Județean Suceava

Președintele Consiliului Județean Suceava

Agenția pentru Protecția mediului Bacău

Consiliul Local al Comunei Pojorâta

Παρεμβαίνων:

QP

Αντικείμενο της κύριας δίκης

Αιτήσεις αναιρέσεως ασκηθείσες από την αναιρεσείουσα Societatea Civilă Profesională de Avocați AB & CD (αστική επαγγελματική δικηγορική εταιρία AB & CD) και από το αναιρεσίβλητο Consiliul Județean Suceava (επαρχιακό συμβούλιο Suceava, Ρουμανία) κατά της αποφάσεως πολιτικού τμήματος του Tribunalul Cluj (πρωτοδικείου Cluj, Ρουμανία) η οποία εκδόθηκε σε υπόθεση που αφορούσε προσφυγή με την οποία η αναιρεσείουσα ζητούσε, στο πλαίσιο δίκης στρεφόμενης και κατά άλλων καθών, την ακύρωση ορισμένων διοικητικών

πράξεων στις οποίες στηρίχθηκε η κατασκευή χώρου υγειονομικής ταφής απορριμμάτων καθώς και την κατάργηση του εν λόγω χώρου.

Αντικείμενο και νομική βάση της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως

Βάσει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, ζητείται η ερμηνεία του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, του άρθρου 47 του Χάρτη και του άρθρου 9, παράγραφοι 3, 4 και 5, της σύμβασης του Aarhus.

Προδικαστικά ερωτήματα

1. Έχουν το άρθρο 47, [πρώτο εδάφιο, του Χάρτη], σε συνδυασμό με το άρθρο 19, [παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ] και το άρθρο 2, σημείο 4, σε συνδυασμό με το άρθρο 9, παράγραφος 3, της σύμβασης για την πρόσβαση σε πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα, η οποία υπεγράφη στο Aarhus (Δανία) στις 25 Ιουνίου 1998 και εγκρίθηκε εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με την απόφαση 2005/370/ΕΚ του Συμβουλίου, της 17ης Φεβρουαρίου 2005, την έννοια ότι εμπίπτει στην έννοια του «κοινού» νομική οντότητα, όπως μια αστική επαγγελματική δικηγορική εταιρία, η οποία δεν επικαλείται προσβολή δικαιώματος ή συμφέροντος αυτής της νομικής οντότητας, αλλά προσβολή των δικαιωμάτων και συμφερόντων φυσικών προσώπων, ήτοι των δικηγόρων που έχουν συστήσει αυτή τη μορφή επαγγελματικής οργάνωσης, [και] μπορεί μια τέτοια οντότητα να θεωρηθεί ως ομάδα φυσικών προσώπων η οποία ενεργεί μέσω ένωσης ή οργάνωσης κατά την έννοια του άρθρου 2, σημείο 4, της σύμβασης;

2. Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα, λαμβανομένων υπόψη [τόσο] των σκοπών του άρθρου 9, παράγραφος 3, της σύμβασης όσο και του σκοπού της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας των δικαιωμάτων που παρέχονται από το δίκαιο της Ένωσης, έχουν το άρθρο 9, παράγραφος 3, της σύμβασης, και το άρθρο 47, [πρώτο και δεύτερο εδάφιο, του Χάρτη], σε συνδυασμό με το άρθρο 19, [παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ], την έννοια ότι αντιτίθενται σε διάταξη του εθνικού δικαίου η οποία εξαρτά την πρόσβαση στη δικαιοσύνη μιας τέτοιας αστικής επαγγελματικής δικηγορικής εταιρίας από την απόδειξη της ύπαρξης ιδίου συμφέροντος ή από τη συνδρομή της περίπτωσης ότι διά της προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου επιχειρείται η προστασία νομικής κατάστασης η οποία συνδέεται άμεσα με τον σκοπό για τον οποίο συστάθηκε η εν λόγω μορφή οργάνωσης, εν προκειμένω, η αστική δικηγορική εταιρία;

3. Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο και στο δεύτερο ερώτημα, ή ανεξαρτήτως των απαντήσεων στα δύο αυτά ερωτήματα, έχουν τα άρθρα 9, παράγραφοι 3, 4 [και] 5 της σύμβασης και το άρθρο 47, [πρώτο και δεύτερο εδάφιο, του Χάρτη], σε συνδυασμό με το άρθρο 19, [παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ], την έννοια ότι η έκφραση κατά την οποία το πρόσφορο και

αποτελεσματικό μέσο έννομης προστασίας, συμπεριλαμβανομένης της εκδόσεως δικαστικής αποφάσεως, «δεν πρέπει να είναι απαγορευτικά δαπανηρό», προϋποθέτει κανόνες και/ή κριτήρια για τον περιορισμό των εξόδων που βαρύνουν τον ηττηθέντα διάδικο, υπό την έννοια ότι το εθνικό δικαστήριο πρέπει να διασφαλίζει την τήρηση της απαίτησης περί μη απαγορευτικά δαπανηρών εξόδων, λαμβάνοντας υπόψη [τόσο] το συμφέρον του προσώπου που επιδιώκει την προστασία των δικαιωμάτων του, όσο και το γενικό συμφέρον για την προστασία του περιβάλλοντος;

Σχετικές διατάξεις του δικαίου της Ένωσης

Άρθρο 4, παράγραφος 3, και άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ· άρθρο 216, παράγραφοι 1 και 2, ΣΛΕΕ

Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, άρθρο 47, πρώτο και δεύτερο εδάφιο, και άρθρο 51.

Απόφαση 2005/370/EK του Συμβουλίου, της 17ης Φεβρουαρίου 2005, για σύναψη, εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, της σύμβασης για την πρόσβαση σε πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη σε θέματα περιβάλλοντος (Σύμβαση του Aarhus), αιτιολογικές σκέψεις 5 έως 8, άρθρο 1, άρθρο 2, παράγραφοι 4 και 5, άρθρο 3, παράγραφοι 4 έως 6, και άρθρο 9, παράγραφοι 1 έως 4, της σύμβασης.

Σχετικές διατάξεις του εθνικού δικαίου

Σύνταγμα της Ρουμανίας, όπως αναθεωρήθηκε, άρθρο 52, παράγραφος 1, κατά το οποίο κάθε πρόσωπο το οποίο εκτιμά ότι δημόσια αρχή θίγει ένα από τα δικαιώματα ή τα έννομα συμφέροντά του λόγω της εκ μέρους της έκδοσης διοικητικής πράξης ή λόγω μη εξέτασης αιτήματός του εντός της προβλεπόμενης από τη νομοθεσία προθεσμίας, δικαιούται να επιτύχει την αναγνώριση του προβαλλόμενου δικαιώματος ή του εννόμου συμφέροντος, την ακύρωση της πράξης και την αποκατάσταση της ζημίας.

Codul civil (αστικός κώδικας), όπως τροποποιήθηκε, άρθρο 37 (δικαιοπρακτική ικανότητα στα πλαίσια του αστικού δικαίου), άρθρο 187 (συστατικά στοιχεία νομικού προσώπου), άρθρο 188 (ιδιότητα νομικού προσώπου), άρθρο 189 (κατηγορίες νομικών προσώπων), άρθρο 190 (νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου), άρθρο 192 (εφαρμοστέο νομικό καθεστώς) και άρθρο 193 (συνέπειες της νομικής προσωπικότητας).

Codul de procedură civilă (κώδικας πολιτικής δικονομίας)

– άρθρο 36 (ενεργητική νομιμοποίηση):

«Η ενεργητική νομιμοποίηση προκύπτει από την ταυτότητα μεταξύ των διαδικών και των υποκειμένων της επίδικης έννομης σχέσης, όπως αυτή προβάλλεται. Η ύπαρξη ή μη των διεκδικούμενων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων αποτελεί ουσιαστικό ζήτημα».

– άρθρο 56, παράγραφοι 1, 2 και 3 (ικανότητα διαδίκου):

«(1) Τα πρόσωπα που δεν έχουν στερηθεί τα πολιτικά δικαιώματά τους μπορούν να είναι διάδικοι.

(2) Ωστόσο, ενώσεις, εταιρίες ή άλλες οντότητες στερούμενες νομικής προσωπικότητας μπορούν να είναι διάδικοι εφόσον έχουν συσταθεί σύμφωνα με τον νόμο.

(3) Η έλλειψη ικανότητας διαδίκου μπορεί να προβληθεί σε οποιοδήποτε στάδιο της διαδικασίας. Οι διαδικαστικές πράξεις που διενεργούνται από πρόσωπο στερούμενο ικανότητας διαδίκου είναι απολύτως άκυρες».

– άρθρο 451 (ύψος δικαστικών εξόδων)

– άρθρο 452 (απόδειξη περί δικαστικών εξόδων)

– άρθρο 453 (ρύθμιση των δικαστικών εξόδων)

– άρθρο 483, παράγραφοι 1, 3 και 4 (αντικείμενο και σκοπός της προσφυγής, αρμόδιο δικαστήριο)

– άρθρο 488 παράγραφος 1, σημεία 5 και 8 (λόγοι ακυρώσεως)

– άρθρο 491 (ανταίρεση και αντίθετη αναίρεση κατά προσώπου διαφορετικού από τον κύριο αναρreseύοντα – «recursul provocat») σε συνδυασμό με το άρθρο 472 (αντέφεση)

– άρθρο 634, παράγραφος 1, σημείο 5, και παράγραφος 2 (οριστικές αποφάσεις)

Legea contenciosului administrativ nr. nr. 554/2004 (νόμος περί διοικητικών διαφορών 554/2004)

– άρθρο 1, παράγραφοι 1 και 2:

«(1) Κάθε πρόσωπο το οποίο εκτιμά ότι δημόσια αρχή θίγει ένα από τα δικαιώματα ή τα έννομα συμφέροντά του λόγω της εκ μέρους της έκδοσης διοικητικής πράξης ή λόγω μη εξέτασης αιτήματός του εντός της προβλεπόμενης από τον νόμο προθεσμίας, δύναται να ασκήσει, ενώπιον του αρμόδιου για την εκδίκαση διοικητικών διαφορών δικαστηρίου, προσφυγή με αίτημα την ακύρωση της προσβαλλόμενης πράξεως, την αναγνώριση του προβαλλόμενου δικαιώματος ή του εννόμου συμφέροντος και την αποκατάσταση της προκληθείσας ζημίας. Το έννομο συμφέρον μπορεί να είναι είτε ιδιωτικό, είτε δημόσιο.

(2) Προσφυγή ενώπιον του αρμόδιου για την εκδίκαση διοικητικών διαφορών δικαστηρίου δύναται να ασκήσει πρόσωπο του οποίου τα δικαιώματα ή τα έννομα συμφέροντα έχουν θιγεί λόγω ατομικής διοικητικής πράξεως απευθυνόμενης σε άλλο υποκείμενο δικαίου».

– άρθρο 2 παράγραφος 1, στοιχεία p, r και s:

«(1) Για τους σκοπούς του παρόντος νόμου, οι ακόλουθοι όροι και εκφράσεις έχουν την εξής έννοια:

p) ιδιωτικό έννομο συμφέρον – η δυνατότητα να απαιτηθεί ορισμένη συμπεριφορά, για την πραγμάτωση ενός ατομικού δικαιώματος μελλοντικού και προβλέψιμου ·

r) δημόσιο έννομο συμφέρον – συμφέρον που αφορά την έννομη τάξη και τη συνταγματική δημοκρατία, την κατοχύρωση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ελευθεριών και υποχρεώσεων των πολιτών, την ικανοποίηση των αναγκών του κοινωνικού συνόλου, την άσκηση των εξουσιών των δημοσίων αρχών·

s) ενδιαφερόμενες κοινωνικές ομάδες – μη κυβερνητικές δομές, συνδικαλιστικές οργανώσεις, ενώσεις, ιδρύματα και άλλα πρόσωπα που έχουν ως σκοπό την προστασία των δικαιωμάτων διαφόρων κατηγοριών πολιτών ή, ενδεχομένως, την εύρυθμη λειτουργία των δημόσιων διοικητικών υπηρεσιών».

– άρθρο 8, παράγραφος (11)

«(11) Τα φυσικά πρόσωπα και τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου δύνανται να προσφεύγουν ενώπιον δικαστηρίου για την προστασία δημοσίου εννόμου συμφέροντος μόνον επικουρικώς, όταν η προσβολή του δημοσίου συμφέροντος συνδέεται λογικά με την προσβολή ατομικού δικαιώματος ή ιδιωτικού εννόμου συμφέροντος».

Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat (νόμος 51/1995 περί οργανώσεως και ασκήσεως του δικηγορικού επαγγέλματος), όπως τροποποιήθηκε

– άρθρο 5, παράγραφος (5):

«Η επαγγελματική αστική εταιρία συστήνεται από 2 ή περισσότερους μόνιμους δικηγόρους. Στην επαγγελματική αστική εταιρία δύνανται να ασκούν το επάγγελμά τους και συνεργαζόμενοι δικηγόροι ή έμμισθοι δικηγόροι. Η επαγγελματική αστική εταιρία και οι δικηγόροι που δραστηριοποιούνται στο πλαίσιο αυτής δεν δύνανται να παρέχουν νομική συνδρομή σε πρόσωπα με αντικρουόμενα συμφέροντα».

Statutul profesiei de avocat din 3 decembrie 2011 (καταστατικό δικηγορικού επαγγέλματος της 3ης Δεκεμβρίου 2011), το οποίο εξέδωσε η Uniunea Națională a Barourilor din România (εθνική ένωση δικηγορικών συλλόγων Ρουμανίας)

(*Monitorul Oficial al României*, αριθ. 898 της 3ης Δεκεμβρίου 2011), στο εξής: καταστατικό.

– άρθρο 196, παράγραφος (3):

«(3) Για τις διαφορές που ανακύπτουν κατά την άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας, η επαγγελματική αστική εταιρία δύναται να παρίσταται ως διάδικος, ακόμη και αν δεν έχει νομική προσωπικότητα».

Ordonanța de urgență a Guvernului [OUG] nr. nr. 195/2005 privind protecția mediului (έκτακτο κυβερνητικό διάταγμα 195/2005 για την προστασία του περιβάλλοντος)

– άρθρο 2, σημείο 56:

«Για τους σκοπούς του παρόντος κυβερνητικού διατάγματος, νοείται ως:

56. κοινό – ένα ή περισσότερα φυσικά ή νομικά πρόσωπα, κατά την έννοια της εθνικής νομοθεσίας ή πρακτικής, ενώσεις, οργανώσεις ή ομάδες αυτών».

– άρθρο 3, στοιχείο h:

«Το παρόν κυβερνητικό διάταγμα βασίζεται στις ακόλουθες αρχές και στρατηγικά στοιχεία:

h) την ενημέρωση και τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα».

– άρθρο 5, στοιχείο d:

«Το κράτος αναγνωρίζει σε κάθε πρόσωπο το δικαίωμα σε ένα “υγιές και οικολογικά ισορροπημένο περιβάλλον”, εξασφαλίζοντας προς τούτο:

d) το δικαίωμα να απευθύνεται, άμεσα ή μέσω οργανώσεων προστασίας του περιβάλλοντος, στις διοικητικές ή/και δικαστικές αρχές, ανάλογα με την περίπτωση, για περιβαλλοντικά θέματα, ανεξαρτήτως του αν επήλθε ή όχι ζημία».

– άρθρο 20, παράγραφοι (1), (5) και (6):

«(1) Η αρμόδια για την προστασία του περιβάλλοντος αρχή καθώς και οι λοιπές αρχές της κεντρικής και τοπικής δημόσιας διοίκησης εξασφαλίζουν, ανάλογα με την περίπτωση, την ενημέρωση, τη συμμετοχή του κοινού σε αποφάσεις για ειδικές δραστηριότητες και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη, σύμφωνα με τις διατάξεις της [σύμβασης του Aarhus], η οποία κυρώθηκε με τον νόμο 86/2000.

(5) Η πρόσβαση του κοινού στη δικαιοσύνη πραγματοποιείται σύμφωνα με τις ισχύουσες ρυθμίσεις.

(6) Οι μη κυβερνητικές οργανώσεις που προωθούν την προστασία του περιβάλλοντος έχουν το δικαίωμα να προσφεύγουν ενώπιον δικαστηρίου για περιβαλλοντικά θέματα και νομιμοποιούνται ενεργητικώς για τις διαφορές που αφορούν το περιβάλλον».

Legea nr. 86/10 mai 2000 privind ratificarea Convenției privind accesul la informație, participarea publicului la luarea deciziei și accesul la justiție în probleme de mediu, semnată la Aarhus la 25 iunie 1998 (νόμος αριθ. 86, της 10ης Μαΐου 2000, για την κύρωση της σύμβασης για την πρόσβαση σε πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα, η οποία υπεγράφη στο Aarhus στις 25 Ιουνίου 1998).

Συνοπτική έκθεση των πραγματικών περιστατικών και της πορείας της διαδικασίας

- 1 Η αναιρεσείουσα άσκησε πρωτοδικώς προσφυγή ενώπιον του πρωτοβαθμίου δικαστηρίου, ήτοι του Tribunalul Cluj (πρωτοδικείου Cluj), κατά του Consiliul Local al Comunei Pojorâta (δημοτικού συμβουλίου του δήμου Pojorâta, Ρουμανία) (περιφέρεια Suceava, Ρουμανία), του Consiliul Județean Suceava (επαρχιακού συμβουλίου Suceava), του Președintele Consiliului Județean Suceava (προέδρου του επαρχιακού συμβουλίου Suceava) και της Agenția pentru Protecția Mediului Bacău (υπηρεσίας για την προστασία του περιβάλλοντος, Bacău, Ρουμανία), όλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, ζητώντας (i) την ακύρωση της αποφάσεως του Consiliul Local Pojorâta (δημοτικού συμβουλίου Pojorâta) της 16ης Σεπτεμβρίου 2009, με την οποία εγκρίθηκε το ρυθμιστικό σχέδιο υγειονομικής ταφής απορριμμάτων για τον χώρο υγειονομικής ταφής απορριμμάτων της Pojorâta (στο εξής: χώρος υγειονομικής ταφής), (ii) την ακύρωση, εν μέρει, της οικοδομικής άδειας αριθ. 39 της 3ης Οκτωβρίου 2012, η οποία εκδόθηκε από τον Președintele Consiliului Județean Suceava (πρόεδρο του επαρχιακού συμβουλίου Suceava), αποκλειστικώς σε σχέση με την άδεια οικοδομικών εργασιών που αφορούν τον χώρο υγειονομικής ταφής απορριμμάτων, δικαιούχος του οποίου είναι το Consiliul Județean Suceava (επαρχιακό συμβούλιο Suceava), και (iii) την κατεδάφιση του χώρου υγειονομικής ταφής απορριμμάτων, ο οποίος κατασκευάστηκε βάσει της οικοδομικής άδειας αριθ. 39 της 3ης Οκτωβρίου 2012.
- 2 Η αναιρεσείουσα, αστική επαγγελματική δικηγορική εταιρία, υποστηρίζει ότι οι υποκειμενικοί λόγοι που την οδήγησαν να κινήσει διοικητικές και δικαστικές διαδικασίες σχετίζονται με τον «ισχυρό αντίκτυπο» που είχε ο χώρος υγειονομικής ταφής στους τρεις δικηγόρους που απαρτίζουν την εταιρία αυτή, ήτοι ένα «έντονο συναίσθημα αποτροπιασμού, έκπληξης, θυμού και αγανάκτησης που νιώσαμε όταν είδαμε αυτό το έργο να υλοποιείται», ενώ, όσον αφορά την έλλειψη νομιμότητας των προσβαλλόμενων διοικητικών πράξεων, η εν λόγω εταιρία προέβαλε διάφορα πραγματικά και νομικά επιχειρήματα.

- 3 Οι αναιρεσίβλητοι υποστηρίζουν, επί της ουσίας, ότι η διαχείριση των αποβλήτων αποτελεί ένα από τα κυριότερα προβλήματα προστασίας του περιβάλλοντος στη Ρουμανία και ότι η περιφέρεια Suceava είναι αντιμέτωπη με μια καταστροφική κατάσταση όσον αφορά τη διάθεση των αποβλήτων στους χώρους υγειονομικής ταφής. Επιπλέον, η κατασκευή του χώρου υγειονομικής ταφής πραγματοποιήθηκε τηρουμένων όλων των τεχνικών απαιτήσεων που προβλέπονται από την εθνική νομοθεσία και τη νομοθεσία της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένης της οδηγίας 1999/31/ΕΚ περί υγειονομικής ταφής των αποβλήτων.
- 4 Ιδιαίτερως σημαντικές για την έκδοση σεως προδικαστικής αποφάσεως είναι οι αιτιάσεις που προβλήθηκαν από τους αναιρεσιβλήτους, ήτοι (i) η ένσταση ελλείψεως ικανότητας διαδίκου της αναιρεσείουσας και (ii) η ένσταση ελλείψεως ενεργητικής νομιμοποίησης και ελλείψεως εννόμου συμφέροντος της αναιρεσείουσας.
- 5 Προς στήριξη της πρώτης ενστάσεως, οι αναιρεσίβλητοι υποστήριξαν ότι, κατά το άρθρο 5, στοιχείο d, του ΟUG 195/2005, οι ένδικες διαδικασίες που άπτονται του δικαιώματος σε υγιές περιβάλλον μπορούν να κινούνται είτε από φυσικά πρόσωπα, είτε από μη κυβερνητικές οργανώσεις που έχουν συσταθεί με σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος. Ωστόσο, η αναιρεσείουσα, αστική επαγγελματική δικηγορική εταιρία, στερείται νομικής προσωπικότητας και δεν έχει συσταθεί με τον σκοπό της προστασίας του περιβάλλοντος. Μολονότι ο κώδικας πολιτικής δικονομίας επιτρέπει στις εταιρίες ή σε άλλες οντότητες στερούμενες νομικής προσωπικότητας να προσφύγουν στη δικαιοσύνη, το άρθρο 196, παράγραφος 3, του καταστατικού, δεν επιτρέπει κάτι τέτοιο παρά μόνο για διαφορές που ανακύπτουν κατά την άσκηση της επαγγελματικής δραστηριότητας, πράγμα το οποίο δεν συμβαίνει στην υπό κρίση υπόθεση.
- 6 Προς στήριξη της δεύτερης ενστάσεως, οι αναιρεσίβλητοι υποστήριξαν ότι η αναιρεσείουσα δεν προέβαλε ατομικό δικαίωμα, ούτε ιδιωτικό έννομο συμφέρον το οποίο να θίγεται από τις διοικητικές πράξεις των οποίων ζητεί την ακύρωση.
- 7 Κατά την εξέταση των προβληθεισών ενστάσεων, το Tribunalul Cluj (πρωτοδικείο Cluj) απέρριψε την ένσταση περί ελλείψεως ικανότητας διαδίκου της αναιρεσείουσας. Το δικαστήριο αυτό έκρινε, αφενός, ότι, στο μέτρο που το άρθρο 5 του Legea nr. 51/1995 (νόμου 51/1995) αναγνωρίζει την αναιρεσείουσα ως επαγγελματική οντότητα, παρέχοντάς της τη δυνατότητα να προβαίνει, επ' ονόματί της, σε ορισμένες δικαιοπραξίες, καθώς και να διαθέτει ίδια περιουσιακά στοιχεία που χρησιμοποιούνται για την άσκηση της δικηγορικής δραστηριότητας, γεγονός που της παρέχει ειδική δικαιοπρακτική ικανότητα και ικανότητα να ενεργεί για την εκπλήρωση του σκοπού για τον οποίο συστάθηκε. Η εν λόγω οντότητα πληροί επίσης τις προϋποθέσεις των άρθρων 187 και 188 του Codul civil (αστικού κώδικα), ώστε να μπορεί να θεωρηθεί ότι διαθέτει νομική προσωπικότητα, ήτοι ότι συνιστά ανεξάρτητη οργάνωση με δικά της περιουσιακά στοιχεία, με σκοπό την επίτευξη συγκεκριμένου νόμιμου και ηθικού σκοπού, σύμφωνα προς το γενικό συμφέρον.

- 8 Αντιθέτως, το Tribunalul Cluj (πρωτοδικείο Cluj) έκανε δεκτή τη δεύτερη ένσταση κρίνοντας, αφού ανέλυσε τις έννοιες «ζημιωθείς» και «δημόσιο συμφέρον», ότι το δημόσιο συμφέρον μπορεί να προβληθεί, με το δικόγραφο της προσφυγής, μόνον επικουρικώς, όταν η προσβολή του εννόμου συμφέροντος απορρέει κατά λογικό τρόπο από την προσβολή ατομικού δικαιώματος ή ιδιωτικού εννόμου συμφέροντος. Πράγματι, μολονότι η εθνική νομοθεσία προβλέπει την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα, θα πρέπει, εντός αυτού του πλαισίου, να γίνεται διάκριση μεταξύ μη κυβερνητικών οργανώσεων, οι οποίες δραστηριοποιούνται στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος, και λοιπών προσώπων.
- 9 Εκκινώντας από την παραδοχή ότι η περιβαλλοντική νομοθεσία της Ένωσης δεν καθιερώνει γενικό δικαίωμα σε ένα υγιές και ακέραιο περιβάλλον για κάθε φυσικό πρόσωπο και από τον ορισμό του «ενδιαφερόμενου κοινού» της σύμβασης, το Tribunalul Cluj (πρωτοδικείο Cluj) έκρινε ότι ούτε το άρθρο 9, παράγραφος 2, της σύμβασης του Aarhus, ούτε το παράγωγο δίκαιο της Ένωσης παρέχουν στα μέλη του κοινού άνευ όρων πρόσβαση στη δικαιοσύνη, δεδομένου ότι οι διατάξεις αυτές επιτρέπουν στα συμβαλλόμενα μέρη και στα κράτη μέλη να επιβάλλουν ορισμένες προϋποθέσεις και να αποφεύγουν με τον τρόπο αυτό την αναγνώριση ενός γενικού δικαιώματος προσφυγής κάθε προσώπου σε περιβαλλοντικά θέματα.
- 10 Ωστόσο, η αναιρεσείουσα, η οποία άσκησε την ένδικη προσφυγή της με αντικείμενο τον έλεγχο της νομιμότητας –με άλλα λόγια, την άσκησε με σκοπό την προστασία δημοσίου συμφέροντος–, δεν απέδειξε την προσβολή δικαιώματος ή εννόμου συμφέροντος και, ως εκ τούτου, δεν νομιμοποιείται ενεργητικώς.
- 11 Η αναιρεσείουσα και το Consiliul Județean Suceava (επαρχιακό συμβούλιο Suceava) άσκησαν αναίρεση κατά της απόφασης αυτής ενώπιον του Curtea de Apel Cluj (εφετείου Cluj, Ρουμανία).
- 12 Η αναιρεσείουσα υποστήριξε με την αίτησή της αναίρεσεως ότι η πρωτόδικη απόφαση έσφαλε όσον αφορά την ένσταση ελλείψεως ενεργητικής νομιμοποίησης και ελλείψεως εννόμου συμφέροντος λόγω παράβασης ή εσφαλμένης εφαρμογής κανόνων ουσιαστικού δικαίου. Αφενός, η διαφορά δεν εμπίπτει στις συνήθεις διοικητικές διαφορές, αλλά αφορά τον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος, ο οποίος υπόκειται σε ειδικούς κανόνες δυνάμει των οποίων η πρόσβαση στη δικαιοσύνη αναγνωρίζεται σε κάθε πρόσωπο και μπορεί να δικαιολογηθεί κατ' επίκληση δημοσίου συμφέροντος, χωρίς να είναι αναγκαία η θεμελίωση ιδιωτικού εννόμου συμφέροντος. Αφετέρου, επισημαίνοντας ότι άσκησε την πρωτόδικη προσφυγή της ως μέλος του κοινού, όπως αυτό ορίζεται στο άρθρο 9, παράγραφος 3, της σύμβασης, η αναιρεσείουσα υποστηρίζει ότι εσφαλμένως ο δικαστής της ουσίας στήριξε την απόφασή του περί απόρριψης της προσφυγής στις διατάξεις του άρθρου 9, παράγραφος 2, της σύμβασης.

- 13 Το Consiliul Județean Suceava (επαρχιακό συμβούλιο Suceava) αμφισβήτησε με την αίτηση αναίρεσέως του την απόρριψη της ενστάσεως που σχετίζεται με την έλλειψη ικανότητας διαδίκου ισχυριζόμενο ότι το Tribunalul (πρωτοδικείο) παρέβη δικονομικούς κανόνες των οποίων η μη τήρηση συνεπάγεται την ακυρότητα της εν λόγω απόφασης. Κατά την άποψή του, η ικανότητα διαδίκου της ανααιρεσείουσας αφορά συγκεκριμένα ζητήματα, τα δε δικαιώματα για υγιείς περιβάλλον και για την προστασία της υγείας αφορούν μόνον φυσικά πρόσωπα.
- 14 Το Curtea de Apel Cluj (εφετείο Cluj) απέρριψε την ασκηθείσα από το Consiliul Județean Suceava (επαρχιακό συμβούλιο Suceava) αίτηση αναίρεσέως, ενώ δέχθηκε την ασκηθείσα από την ανααιρεσείουσα αίτηση αναίρεσέως, εξαφανίζοντας την ανααιρεσιβαλλόμενη απόφαση και αναπέμποντας την υπόθεση ενώπιον του Tribunalul Cluj (πρωτοδικείου Cluj).
- 15 Κατά την ανααιρετική διαδικασία, το Consiliul Județean Suceava (επαρχιακό συμβούλιο Suceava) υπέβαλε στο Înalta Curte de Casație și Justiție (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, Ρουμανία) αίτημα παραπομπής της υπόθεσης, το οποίο έγινε δεκτό. Ως εκ τούτου, η υπόθεση παραπέμφθηκε στο αιτούν δικαστήριο, το Curtea de Apel Târgu Mureș (εφετείο Târgu Mureș, Ρουμανία). Η απόφαση του Curtea de Apel Cluj (εφετείου Cluj) αναιρέθηκε αυτοδικαίως λόγω του αιτήματος παραπομπής και το αιτούν δικαστήριο συνέχισε τη δίκη προκειμένου να αποφανθεί επί της ουσίας των δύο αιτήσεων αναίρεσέως.

Κυριότερα επιχειρήματα των διαδίκων της κύριας δίκης

- 16 Τόσο η ανααιρεσείουσα όσο και το Consiliul Județean Suceava (επαρχιακό συμβούλιο Suceava) ζήτησαν από το αιτούν δικαστήριο να υποβάλει στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως.

Συνοπτική έκθεση του σκεπτικού της αποφάσεως περί παραπομπής

- 17 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, από τον γενικό κανόνα που περιέχεται στον νόμο περί διοικητικών διαφορών, προκύπτει ότι ο εθνικός νομοθέτης επέλεξε τις ένδικες διαδικασίες στις οποίες υφίσταται προσβολή ατομικού δικαιώματος, ήτοι περιπτώσεις στις οποίες το «ζημιωθέν πρόσωπο» έχει ίδιο συμφέρον, το οποίο ο νομοθέτης ορίζει ως «ιδιωτικό έννομο συμφέρον».
- 18 Στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος, η εθνική νομοθεσία η οποία μεταφέρει τη σύμβαση στην εσωτερική έννομη τάξη προβλέπει τη δυνατότητα πρόσβασης στη δικαιοσύνη ως έκφραση του θεμελιώδους δικαιώματος κάθε προσώπου για υγιές και οικολογικά ισορροπημένο περιβάλλον.
- 19 Στον τομέα αυτόν, αφενός, ο εθνικός νομοθέτης προβλέπει τη δυνατότητα άσκησης ενδίκου μέσου με αντικείμενο τον έλεγχο της νομιμότητας το οποίο παρέχεται ως έκφραση του δικαιώματος πρόσβασης στη δικαιοσύνη, εντούτοις τα μόνο πρόσωπα που μπορούν να επικαλεσθούν κατά κύριο και άμεσο τρόπο το

δημόσιο έννομο συμφέρον είναι οι μη κυβερνητικές οργανώσεις που προωθούν την προστασία του περιβάλλοντος και οι οποίες, ως εκ τούτου, δεν υποχρεούνται να θεμελιώσουν ιδιωτικό έννομο συμφέρον.

- 20 Αφετέρου, κάθε πρόσωπο έχει το δικαίωμα να απευθύνεται, άμεσα ή μέσω οργανώσεων προστασίας του περιβάλλοντος, στις διοικητικές ή/και δικαστικές αρχές, ανάλογα με την περίπτωση, για περιβαλλοντικά θέματα, ανεξαρτήτως του αν επήλθε ή όχι ζημία. Εν τοιαύτη περιπτώσει, η πρόσβαση του κοινού στη δικαιοσύνη, πλην των μη κυβερνητικών οργανώσεων που προωθούν την προστασία του περιβάλλοντος, πραγματοποιείται σύμφωνα με τις ισχύουσες ρυθμίσεις. Πάντως, από την άποψη αυτή, ο *Legea contenciosului administrativ* (νόμος περί διοικητικών διαφορών), στον οποίο παραπέμπει το άρθρο 20, παράγραφος (5), του ΟUG 195/2005, προϋποθέτει κατά κύριο λόγο τη θεμελίωση ιδιωτικού εννόμου συμφέροντος και, επομένως, ένδικες διαδικασίες στις οποίες υφίσταται προσβολή ατομικού δικαιώματος, και μόνον αφού αποδειχθεί η ύπαρξη ιδιωτικού εννόμου συμφέροντος, ο διάδικος ο οποίος το επικαλέσθηκε, πλην των οργανώσεων που προωθούν την προστασία του περιβάλλοντος, δύναται επίσης να επικαλεσθεί, επικουρικώς, το δημόσιο έννομο συμφέρον.
- 21 Σύμφωνα με την εκτίμηση του δικαστή της ουσίας, η αναιρεσείουσα δεν δύναται να προβάλλει κατά κύριο λόγο το δημόσιο έννομο συμφέρον χωρίς να πρέπει να αποδείξει την ύπαρξη ιδιωτικού εννόμου συμφέροντος, καθόσον αυτή δεν εμπίπτει στην κατηγορία του «ενδιαφερόμενου κοινού», όπως ορίζεται στο άρθρο 9, παράγραφος 2, της σύμβασης.
- 22 Δεδομένου ότι το *Tribunalul Cluj* (πρωτοδικείο Cluj), δεχόμενο την ένσταση ελλείψεως ενεργητικής νομιμοποίησης και ελλείψεως εννόμου συμφέροντος, στήριξε την απόφασή του στις διατάξεις του άρθρου 9, παράγραφος 2, της σύμβασης, το αιτούν δικαστήριο υπενθυμίζει τη διάκριση στην οποία προέβη το Δικαστήριο με τη νομολογία του, ήτοι με την απόφαση της 14ης Ιανουαρίου 2021, *Stichting Varkens in Nood* κ.λπ. (C-826/18, EU:C:2021:7), σκέψεις 44 έως 49, μεταξύ των συστημάτων προσβάσεως στη δικαιοσύνη που προβλέπονται, αντιστοίχως, στις παραγράφους 2 και 3 του άρθρου 9 της οικείας σύμβασης.
- 23 Το *Curtea de Apel Târgu Mureș* (εφετείο Târgu Mureș) επισημαίνει περαιτέρω ότι, ενώπιον του *Tribunalul Cluj* (πρωτοδικείου Cluj) και του δευτεροβαθμίου δικαστηρίου, η *Societatea Civilă Profesională de Avocați AB & CD* (αστική επαγγελματική δικηγορική εταιρία AB & CD) υποστήριξε ότι άσκησε την προσφυγή τόσο επ' ονόματί της όσο και επ' ονόματι των τριών δικηγόρων που την απαρτίζουν.
- 24 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να τεθεί το πρώτο ερώτημα, το οποίο αφορά τις έννοιες του «κοινού» και του «ενδιαφερόμενου κοινού» που ορίζονται στο άρθρο 2, σημεία 4 και 5, της σύμβασης.
- 25 Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως του Δικαστηρίου σε μία από τις πτυχές του πρώτου ερωτήματος (πρώτον, εάν η αναιρεσείουσα μπορεί να χαρακτηριστεί

ως «κοινό» κατά την έννοια του άρθρου 2, σημείο 4, και του άρθρου 9, παράγραφος 3, της σύμβασης, και, δεύτερον, εάν η αναιρεσείουσα δύναται να προβάλει τα δικαιώματα και τα συμφέροντα των φυσικών προσώπων-δικηγόρων που την απαρτίζουν), το αιτούν δικαστήριο θέτει το δεύτερο ερώτημα, ήτοι εάν το δίκαιο της Ένωσης έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική διάταξη η οποία εξαρτά την πρόσβαση στη δικαιοσύνη αστικής επαγγελματικής δικηγορικής εταιρίας από την εξακρίβωση της ύπαρξης ιδίου συμφέροντος ή από τη συνδρομή της περίπτωσης ότι διά της προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου επιχειρείται η προστασία νομικής κατάστασης η οποία συνδέεται άμεσα με τον σκοπό για τον οποίο συστάθηκε η εν λόγω εταιρία.

- 26 Το τρίτο προδικαστικό ερώτημα σχετίζεται με τα δικαστικά έξοδα σε υπόθεση αφορώσα την προστασία του περιβάλλοντος.
- 27 Η αναιρεσείουσα επισήμανε σε όλα τα στάδια της διαδικασίας ότι η εθνική ρύθμιση δεν εξασφαλίζει εύλογη προβλεψιμότητα ως προς τη βεβαιότητα της υποχρέωσης καταβολής των εξόδων και του συνολικού κόστους της διαδικασίας. Ειδικότερα, υποστηρίζει ότι θέλησε να ασκήσει το δικαίωμά της για πρόσβαση στη δικαιοσύνη σύμφωνα με το άρθρο 9, παράγραφος 3, της σύμβασης, χωρίς να έχει τη δυνατότητα να γνωρίζει ή να προβλέψει το ανώτατο ποσό των δικαστικών εξόδων το οποίο ενδεχομένως θα καταδικαζόταν να καταβάλει.
- 28 Πάντως, το Consiliul Județean Suceava (επαρχιακό συμβούλιο Suceava) κατέβαλε συνολική αμοιβή στους δικηγόρους που ανέλαβαν την υπό κρίση υπόθεση ύψους περίπου 276 000 ρουμανικών λεί (περίπου 50 000 ευρώ).
- 29 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει συναφώς, αφενός, ότι τα άρθρα 451 έως 453 του κώδικα πολιτικής δικονομίας καθορίζουν λεπτομερώς σε τι συνίστανται τα δικαστικά έξοδα (δικαστικά έξοδα που οφείλονται στο Δημόσιο, αμοιβές δικηγόρων, συμβούλων, ποσά οφειλόμενα στους μάρτυρες κ.λπ.), τον διάδικο που μπορεί να καταδικασθεί στα δικαστικά έξοδα (ηττηθείς διάδικος, κατόπιν αιτήματος του νικήσαντος διαδίκου), καθώς και ορισμένα κριτήρια τα οποία μπορεί να εφαρμόσει το δικαστήριο ώστε να μειώσει, αιτιολογημένα, την αμοιβή των δικηγόρων (όταν, λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων της υπόθεσης, οι αμοιβές αυτές είναι προδήλως δυσανάλογες προς την αξία ή την πολυπλοκότητα της υπόθεσης ή προς την εργασία του δικηγόρου).
- 30 Αφετέρου, το άρθρο 9, παράγραφος 4, της σύμβασης, προβλέπει ότι οι διαδικασίες των παραγράφων 1 έως 3 πρέπει να παρέχουν πρόσφορα και αποτελεσματικά μέσα έννομης προστασίας και ότι πρέπει να είναι «αντικειμενικές, δίκαιες, ταχείες και όχι υπερβολικά επαχθείς».
- 31 Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν οι προαναφερθείσες διατάξεις του εθνικού δικαίου περιέχουν επαρκή κριτήρια για την εκτίμηση του υψηλού κόστους των διαφορών που απορρέουν από τη μη τήρηση των κανόνων περί προστασίας του περιβάλλοντος και τα οποία ενδέχεται να θεωρούνται απαγορευτικά υπό την έννοια ότι αποτρέπουν έναν ιδιώτη από την προσφυγή στη δικαιοσύνη στον τομέα

αυτόν και αν, εντός αυτού του πλαισίου, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη ειδικοί κανόνες και κριτήρια.

- 32 Υπενθυμίζοντας τη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με το άρθρο 11, παράγραφος 4, της οδηγίας 2011/92/ΕΕ, απόφαση της 15ης Μαρτίου 2018, North East Pylon Pressure Campaign και Sheehy (C-470/16, EU:C:2018:185), σημεία 44 και 2 του διατακτικού, το Curtea de Apel Târgu Mureș (εφετείο Târgu Mureș) εκτιμά, επιπλέον, αναγκαίο να καθορισθεί αν η νομολογία αυτή έχει εφαρμογή στο άρθρο 9, παράγραφος 4, της σύμβασης.
- 33 Το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να αποφανθεί κατ' εφαρμογήν του άρθρου 105 του Κανονισμού Διαδικασίας του, αιτιολογώντας το αίτημά του με το σκεπτικό ότι η διαφορά εκκρεμεί ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων από τις 3 Οκτωβρίου 2018.

ΕΠΙΡΑΦΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ